

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.10.172](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.172)

УДК 336:368

JEL Codes G22, C53, H32, H69

А. А. Шірінян,

*магістр, аспірант кафедри страхування, Фінансово-економічний факультет,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-4264-8799*

Л. В. Шірінян,

*доктор економічних наук, професор і завідувач кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8349-2113*

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ ВЛАСНИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Artur Shirinian

*M.S., Ph. D. student, Department of Insurance, Finance and Economics Faculty,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine*

Lada Shirinyan

*Doctor of Economic Sciences (Ph D), Head and Professor of the Department of Finance, National
University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine*

EFFICIENCY INDICATORS OF UKRAINIAN INSURANCE MARKET FROM THE POSITION OF OWNERS OF INSURANCE COMPANIES

Вступ. Страхувальний ринок України є одним з прикладів, де власники страхових компаній оцінюють доцільність вкладення коштів у страховий бізнес на основі його ефективності. Водночас ключові показники ефективності (КПЕ) дотепер не розроблено повною мірою і фактично не застосовуються для оцінювання страхового ринку. Актуальною є проблема оцінки ефективності страхового ринку з позицій різних учасників страхування, інвесторів і власників страхових компаній. Представлена робота є продовженням циклу праць стосовно оцінки ефективності функціонування страхового ринку України.

Метою роботи є розробка системи ключових показників ефективності функціонування страхового ринку України для інвесторів-власників страхових компаній, яка б давала змогу оцінити рівень віддачі вкладених коштів і отримати комплексну характеристику результатів, що досягаються учасниками на страховому ринку.

Методологія дослідження базується на використанні статистичного аналізу для проведення оцінок КПЕ на макроекономічному рівні страхового ринку і фінансового аналізу в частині розрахунків на мікроекономічному рівні. Кількість КПЕ оптимально обмежено першорядними показниками, які найбільш суттєво впливають на результативність та рішення потенційних інвесторів і власників страхових компаній. Доступність даних для розрахунку КПЕ на макроекономічному рівні забезпечено за допомогою даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а на мікроекономічному рівні – даних страхових компаній.

Результати. У роботі розроблено і класифіковано КПЕ функціонування страхового ринку України з позицій власників страхових компаній, серед яких: чистий прибуток, частка адміністративних витрат у валових страхових платежах, рентабельність власного капіталу. Для кожного КПЕ наведено математичне формулювання і умову забезпечення ефективності. За даним підходом передбачено можливість застосування розроблених КПЕ як для оцінки всього страхового ринку, так і окремої страхової компанії.

Аналіз, проведений за даними 2017-2018 рр., виявляє задовільну ефективність за показником прибутку та неефективність за показником рентабельності власного капіталу ROE. Такий результат свідчить про низьку привабливість інвестицій в страхову галузь України на теперішньому етапі розвитку.

Introduction. The insurance market of Ukraine is one example where owners of insurance companies evaluate the feasibility of investing in the insurance business based on efficiency. At the same time, key performance indicators (KPIs) have not yet been fully developed and are practically not used to assess the insurance market. Actual is the problem of determining how the effectiveness of the insurance market should be assessed from the perspective of various insurance participants, investors and owners of insurance companies. The presented work is a continuation of the cycle of works to assess the effectiveness of the functioning of the insurance market of Ukraine.

The aim of the work is to develop a system of key performance indicators for the functioning of the insurance market of Ukraine for investor-owners of insurance companies, which would make it possible to assess the return on invested funds and obtain a comprehensive description of the results achieved by participants in the insurance market.

The research methodology is based on the use of statistical analysis for assessing KPIs at the macroeconomic level of the insurance market and financial analysis in terms of calculations at the microeconomic level. The number of KPIs is optimally limited by the primary indicators that most significantly affect the performance and decisions of potential investors and owners of insurance companies. The availability of data for calculating KPIs at the macroeconomic level is reached using data from National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets, and at the microeconomic level - using data from insurance companies.

Results. For the first time, the KPIs for the functioning of the insurance market of Ukraine for the owners of insurance companies were developed and classified, among which: net profit, the share of administrative expenses in gross insurance payments, return on equity. For each KPI, a mathematical formulation and a condition for ensuring efficiency are given. According to the given approach it is allowed the possibility of using the developed KPE both for assessing the entire insurance market and for an individual insurance company.

Analysis for 2017-2018 reveals satisfactory profitability and non-efficiency in terms of ROE. Such result indicates the low attractiveness of investments in the insurance industry of Ukraine at the present stage of development.

Ключові слова: ключові показники ефективності; страховий ринок України; власники страхових компаній; чистий прибуток; частка адміністративних витрат у валових страхових платежах; рентабельність власного капіталу.

Keywords: key performance indicators; insurance market of Ukraine; owners of insurance companies; net profit; share of administrative expenses in gross insurance payments; return on equity.

Постановка проблеми. Будь-який інвестор намагається збільшити інвестиційну віддачу вкладених коштів і тому прагне до максимізації фінансових результатів діяльності підприємства, акціонером якого він є. Така стратегія власників бізнесу формує конкуренцію гравців і приводить до макроекономічних результатів на ринку. Страховий ринок України є одним з прикладів, де інвестори оцінюють доцільність інвестицій у страховий бізнес на основі ефективності.

Слово «ефект» походить від латинського і означає дію або результативність діяльності. В іноземній

літературі використовують поняття «performance» і відповідне скорочення КРІ («key performance indicators»), яке може розглядатися як ступінь досягнення запланованого результату або як співвідношення результатів і фактично здійснених витрат [1]. Отже, ефективність повинна мати кількісний вимір. Саме набір ключових показників ефективності (далі як КПЕ), який вимірює фінансові показники і порівнює фактичні дані із запланованими, слугує джерелом інформації, яка дає можливість власникам компаній сформулювати результативні стратегії, проводити контроль ділової активності, планувати найбільш вигідні шляхи досягнення результатів.

Стосовно страхового ринку, наскільки відомо, дотепер не унормовано ключові показники ефективності (КПЕ), які б визначали доцільність і результативність дій учасників на страховому ринку. Це означає, що велика частка учасників страхування діють не оптимально (не раціонально), а власники і менеджери страхових компаній мають не чітке уявлення про шляхи зростання економічної вартості організації. У цьому аспекті вагомим значенням набуває проблема визначення переліку КПЕ з позицій різних учасників страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання КПЕ набуло поширення в працях Пітера Друкера [1, с. 21], Ханса Сіна [2, с. 322]. Останніми роками у вітчизняній літературі проблема формулювання КПЕ знаходить розв'язання в дослідженнях Л. В. Шірінян з позицій держави, споживачів і постачальників послуг страхування [4-5]. Цією працею ми продовжуємо даний напрямок досліджень стосовно страхового ринку України і пропонуємо КПЕ функціонування і розвитку страхового ринку з позицій власників бізнесу.

Проблема визначення КПЕ була об'єктом дослідження іноземних авторів Т. В. Большунової [6, с. 196], Е. Л. Прокопьевої [7, с. 52], Г. Г. Єрмоленко та Е. А. Сініціної [8, с. 53], В. Г. Садкова і Н. І. Федякової [9, с. 44], М. М. Панова [10, с. 34], Мартіна Елінга (М. Eling) [11, с. 22], Мері Вейс (М. Weiss) [12, с. 180], Бертоні та Гросе (F. Bertoni, A. Grose) [13, с. 166]. Науковий пошук питання також корелює з працями українських авторів В. М. Демченко [14, с. 132], Г. В. Тельнової [15, с. 173] і відповідним аналізом ринку Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [16]. Згідно з національними стандартами ДСТУ ISO:9000:2015 та ISO:9001:2015 ефективність визначається через співвідношення між результатом і використаними ресурсами [17-18]. Водночас, визначення КПЕ функціонування страхового ринку для інвесторів дотепер залишається поза увагою дослідників і тому така проблема потребує розв'язання.

Метою дослідження є розробка системи ключових показників ефективності функціонування страхового ринку України для інвесторів-власників страхових компаній, яка б давала змогу оцінити рівень віддачі вкладених коштів і отримати комплексну характеристику результатів, що досягаються учасниками на страховому ринку.

Методологія дослідження передбачає використання статистичного аналізу для проведення оцінок КПЕ на макроекономічному рівні страхового ринку. Кількість КПЕ оптимально обмежено першорядними показниками, які найбільш суттєво впливають на результативність. Доступність даних для розрахунку КПЕ на макроекономічному рівні забезпечено за допомогою даних державного уповноваженого органу (Нацкомфінпослуг), а на мікроекономічному рівні – даними страхових компаній.

Інформаційними джерелами для розрахунків слугували офіційні річні звіти страхових компаній України, офіційні дані Нацкомфінпослуг [18], наукові публікації дослідників.

Викладення основного матеріалу. Страховий ринок можна розглядати як сукупність його основних учасників: продавців послуг страхування (страхових компаній), страхових посередників (брокерів і агентів), покупців послуг (страхувальників), державних уповноважених органів регулювання і контролю, оцінювачів ризиків і збитків. Всі названі суб'єкти мають відповідну мотивацію для ефективності функціонування страхового ринку. Розробка і аналіз КПЕ для основних учасників страхування виконано у попередніх працях [4-5]. У представленому дослідженні розглянемо доцільність страхування і страхового бізнесу для акціонерів-власників страхових компаній.

Традиційно інвестори намагаються диверсифікувати вкладення і шукають ефективні інструменти (депозити, нерухомість, акції, валюта тощо), які мають високій рівень прибутковості. У період кризових явищ інвестори віддають перевагу безпечним активам, а в період економічного зростання – вкладенням в акції та венчурні проекти. Отже, потенційний інвестор оцінює ризики і користь відповідних вкладень, де грошові потоки формують найбільші прибутки, а бізнес і прибутки можуть бути масштабовані. Саме з таких позицій ми приходимо до таких КПЕ, які б формували думку інвесторів щодо необхідності вкладати кошти в страховий бізнес.

На нашу думку, ключові показники ефективності функціонування страхового ринку України **для власників страхових компаній** можуть бути визначені за допомогою трьох фінансових показників :

- чистий прибуток (Пр, фінансовий результат);
- частка адміністративних витрат у валових страхових платежах (ЧАВ);
- рентабельність власного капіталу (ROE, return on equity).

Визначення лише набору показників для оцінювання ефективності недостатньо. Для розробки КПЕ необхідно забезпечити порівняння фактичних даних із запланованими. Отже, необхідна додаткова умова, за якою можна буде порівняти планове і фактичне значення.

Розглянемо послідовно кожний з наведених показників і дамо математичне формулювання КПЕ. По-перше, кожний інвестор зацікавлений у тому, щоб доходи перевищували витрати так, щоб фінансовий результат (прибуток) був позитивним та максимальним. По-друге, інвестор націлений на те, щоб позитивний прибуток був не менше запланованого. Отже, умова забезпечення такого КПЕ має відповідне формулювання:

$$\text{Пр} \rightarrow \max, \text{Пр} > 0, \text{ Фактичний Пр} / \text{ Запланований Пр} \geq 1 \quad (1)$$

Нагадаємо, що величина Пр характеризує фінансовий результат страховиків: визначається за фінансовою звітністю страхового підприємства рядком 2350 для позитивного результату і рядком 2355 для випадку збитків у формі 2 Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), де наведено інформацію про доходи, витрати, прибутки та збитки, а також про сукупний дохід підприємства за звітний період. Тому, для всього страхового ринку можна додати значення за усіма страховиками в країні. З іншого боку, відповідні дані на ринку можна знайти у звітах Нацкомфінпослуг. Для оцінювання прибутку на страховому ринку бажано обрати чистий прибуток (Пр), який визначається як різниця між чистим прибутком і чистим збитком усіх страховиків.

Станом на грудень 2018 року прибуток всіх страховиків ринку становить близько 252 млн грн (235 млн грн. – у 2017 році) [16]. Якщо припустити, що базовим роком для планування обрано 2017 рік, то виявляємо, що фактичний прибуток за 2018 рік був більшим за запланований прибуток (2017 року):

$$\text{Фактичний Пр} / \text{ Запланований Пр} = 1,07 \geq 1$$

Отже, КПЕ страхового ринку за прибутком в період 2017-2018 роки має задовільне значення. Подібний підхід можна застосувати для оцінювання КПЕ за окремою страховою компанією на мікроекономічному рівні.

Наступним КПЕ є показник частки адміністративних витрат у валових страхових платежах (далі як ЧАВ). Він розкриває організаційну ефективність компанії або всього ринку. Адміністративні витрати пов'язані з витратами на утримання апарату управління, утримання основних засобів, на службові відрядження, на врегулювання спорів у судах, на використання транспорту, на оплату послуг зв'язку тощо. Частка таких витрат визначиться за формулою:

$$\text{ЧАВ} = 100\% \text{ АВ} / \text{ ВП} \quad (2)$$

Тут ми позначили: АВ – адміністративні витрати, ВП – валові премії.

На відміну від інформації для споживачів послуг, власники компаній мають доступ до інформації щодо адміністративних витрат. Тому частка адміністративних витрат у валових страхових платежах (ЧАВ) для власників бізнесу стає КПЕ, який можна знайти.

Показник ЧАВ визначає також частку коштів, що ідуть на заробітну плату і заохочення персоналу страхової компанії. Тому доцільність занадто високого відсотка за цим показником може виглядати для потенційного інвестора або власника сумнівною. На макроекономічному рівні ЧАВ показує наскільки оптимальним є менеджмент у страхуванні, яку частку страховики сплачують не на страхування, а на супровідні дії. Останні мають бути меншими за страхування (АВ < ВП) і більша частина страхових премій має забезпечувати страхове убезпечення.

Іншими словами, власники зацікавлені у малих значеннях ЧАВ, отже, організаційна ефективність страхового ринку (або окремої компанії) є високою за умов:

$$\text{ЧАВ} \rightarrow \min, \text{ ЧАВ} < 50\%, \text{ Фактична ЧАВ} / \text{ Запланована ЧАВ} \leq 1 \quad (3)$$

Нажаль, вітчизняний регулятор не дає відповідних значень для визначення ЧАВ і оцінювання ЧАВ на ринку для потенційних інвесторів страхових компаній. Однак, такої проблеми для власників компаній не виникає на рівні окремого страховика.

Інвестиційну віддачу вкладених коштів для власників компаній можна поррахувати за допомогою показника рентабельності власних коштів (ROE), який можна знайти за формулою відношення прибутку до власного капіталу:

$$\text{ROE} = 100\% \text{ Пр} / \text{ ВК} \quad (4)$$

ВК – власний капітал. Він визначається додаванням рядків 1495 форми №1 фінансової звітності (Балансу) страхових підприємств.

Показник ROE вказує, скільки прибутку було отримано на кожну гривню залучених власних коштів і також дає змогу оцінити, на які дивіденди можуть розраховувати власники акцій. Цей КПЕ є найбільш важливим для потенційних інвесторів і власників, адже показує зростання їх добробуту.

Доцільність страхового бізнесу і страхування для інвесторів визначається умовами максимізації рентабельності. Крім того, фактична рентабельність має бути не меншою за (попередньо) запланованої рентабельності. Крім того, для інвесторів цікавим є той ринок, на якому показник ROE буде більшим за інфляцію в країні. За даними Державної служби статистики України у 2018 році інфляція на споживчому ринку становила близько 9,8%. Відповідний КПЕ для страхового ринку України має визначитися умовами:

$$ROE \rightarrow \max, ROE > 10\%, \text{ Фактична } ROE / \text{ Запланована } ROE \geq 1 \quad (5)$$

Дані свідчать про низьку привабливість інвестицій в страхову галузь України, оскільки показник *ROE* становить близько 0,9% у 2018 році (0,8% у 2017 році; 2,4% у 2016 році) [16]. Іншими словами за показником *ROE* страховий ринок України має низьку ефективність ($ROE < 10\%$), що призводить до низьких обсягів інвестицій в страхову галузь. Водночас у 2018 році спостерігається тенденція до покращення планових значень порівняно з 2017 роком.

Систематизуємо запропоновані КПЕ для власників бізнесу у відповідній таблиці 1.

Слід наголосити, що формули (1)-(5) можна застосовувати як на мікрорівні, так і для всього страхового ринку: приміром, величинами Пр і ВК можуть бути прибуток і власний капітал компанії для проведення аналізу на мікрорівні або прибуток і власний капітал всіх страховиків на ринку для оцінювання КПЕ на макрорівні страхового ринку.

Таблиця 1.
КПЕ страхового бізнесу для власників страхових компаній*

№	КПЕ страхового ринку	Формула розрахунку	Бажана умова
1	Чистий прибуток (Пр); Фінансовий результат	Визначається додаванням рядків 2350 форми №2 звіту про фінансові результати.	Пр \rightarrow max, Пр > 0 , $\frac{\text{Фактичний Пр}}{\text{Запланований Пр}} \geq 1$
2	Частка адміністративних витрат (ЧАВ)	ЧАВ = 100% АВ / ВП	ЧАВ \rightarrow min, ЧАВ $< 50\%$ $\frac{\text{Фактична ЧАВ}}{\text{Запланована ЧАВ}} \leq 1$
3	Рентабельність власного капіталу (<i>ROE</i>)	$ROE = 100\% \text{ Пр} / \text{ВК}$	$ROE \rightarrow \max$, $ROE > 10\%$ $\frac{\text{Фактична } ROE}{\text{Запланована } ROE} \geq 1$

* Джерело: Авторська розробка і класифікація

Заслужує на увагу також той факт, що КПЕ і відповідний критерій ефективності може повністю відрізнитися для інших учасників страхового ринку. Приміром, якщо для власника бізнесу критерієм ефективності є мінімізація ЧАВ, то для постачальника послуг, навпаки, критерієм ефективності є максимізація ЧАВ. Іншим прикладом, де цільові функції є протилежними, є ціна послуги для споживача і для постачальника послуг [4-5]. З цього випливає певний конфлікт інтересів учасників ринку і неможливість існування уніфікованих КПЕ для всіх учасників страхового ринку України. Таким чином, ефективність кожним учасником розглядається на власний розсуд. Це зумовлює потребу в порівнянні критеріїв виконання КПЕ для різних учасників страхового ринку України, що стане предметом окремого дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. У роботі розроблено і класифіковано детермінанти ефективного функціонування страхового ринку України і вигляді показників КПЕ. Кількість КПЕ страхового ринку для власників страхових компаній – 3: чистий прибуток, частка адміністративних витрат у валових страхових платежах, рентабельність власного капіталу.

КПЕ слугують інформаційними маркерами збільшення інвестиційної віддачі вкладених коштів і максимізації фінансових результатів діяльності.

За результатами проведених розрахунків для 2017-2018 років отримано задовільну ефективність страхового ринку за показником прибутку. За показником рентабельності власного капіталу *ROE* страховий ринок України є неефективним і тому привабливість інвестицій в страхову галузь є низькою.

Виявлено конфлікт інтересів учасників ринку і неможливість існування уніфікованих для всіх учасників критеріїв ефективності функціонування страхового ринку України.

Подальші дослідження слід спрямувати на перевірку критеріїв виконання ефективності функціонування страхового ринку України і кореляційні розрахунки між різними КПЕ для всіх його учасників.

Список літератури.

1. Performance indicator. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Performance_indicator.
2. Drucker F. P. Management: Tasks, Responsibilities and Practices (1973) Русскоязычное издание: Переклад з англ. Москва : ООО "И.Д. Вильямс", 2008. 992 с.
3. Sinn H.-W. The efficiency of insurance market. European economic review. 1978. № 11. P. 321–341.

4. Шірінян Л.В., Шашенко О.В., Шірінян А.А. Економіко-правовий аналіз розміщення страхових резервів страхових компаній і перестраховання у нерезидентів. *Бізнес-Інформ*. 2019. №7. С. 250-360.
5. Шірінян Л.В., Шірінян А.А. Ключові показники ефективності функціонування страхового ринку для держави. *Бізнес Інформ*. 2019. №8. С. 158-164.
6. Большунова Т.В. Критерии и показатели оценки социальной эффективности страхования. *Вестник Томского государственного университета*. 2008. № 10. С. 195–197.
7. Прокопьева Е.Л. Оценка эффективности страхового сектора: методы и подходы. *Финансы и кредит*. 2016. № 12. С. 50–60.
8. Ермоленко Г.Г., Синицина Е.А. Комплексная оценка эффективности страховых услуг. *Научный вестник: Финансы, банки, инвестиции*. 2016. №1. С. 51–55.
9. Садков В.Г., Федякова Н.И. Системные основы развития страховых отношений и обоснование общественной эффективности системы страхования. *Финансы и кредит*. 2007. № 24. С. 43–52.
10. Панов М. М. Оценка деятельности и система управления компанией на основе KPI. М.: Инфра-М, 2013. 255 с.
11. Eling M., Huang W. An Efficiency Comparison of the Non-life Insurance Industry in the BRIC Countries. *Working papers on risk management and insurance*. University of St. Gallen. Institute of Insurance Economics. №94 – November 2011. 32p.
12. Weiss M.A. International P/L Insurance Output, Input and Productivity Comparisons. *Geneva Papers on Risk and Insurance Theory*. 1991. 16. P. 179–200.
13. Bertoni F., Croce A. The Productivity of European Life Insurers: Best-practice Adoption vs. Innovation. *The Geneva Papers*. 2011. 36. P.165–185.
14. Демченко В.М. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності страхових компаній у сфері накопичувального страхування. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий фінансовий простір. 2014. Вип. 1 (105). С.131-135.
15. Тельнова Г.В. Ефективність страхової діяльності: теоретичне наповнення та перспективи вдосконалення оцінювання. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємство». 2015. 1(82). С.171-174.
16. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Офіційний сайт. URL: <http://www.nfp.gov.ua>.
17. Національний стандарт України. ДСТУ ISO:9000:2015. Системи управління якістю. Вимоги. Видання офіційне. Київ: видання «УкрНДНЦ». 2016. 45с.
18. Національний стандарт України. ДСТУ ISO:9001:2015. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Видання офіційне. Київ: видання «УкрНДНЦ». 2016. 22с.

References.

1. Performance indicator. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Performance_indicator.
2. Drucker, F. P. (2008) *Management: Tasks, Responsibilities and Practices*. Russian Edition-Moskow: LLC "I.D. Williams", Russia.
3. Sinn, H.-W. (1978). "The efficiency of insurance market". *European economic review*, № 11, pp. 321–341.
4. Shirinyan, L.V., Shashenko, O., Shirinian, A.A. (2019). "Economic and legal analysis of the placement of insurance reserves of insurance companies and reinsurance with non-residents". *Business Inform*, №7, pp. 250-260.
5. Shirinyan, L.V., Shirinian, A.A. (2019). "Key indicators of efficiency of functioning insurance market for the state". *Business Inform*, №8, pp. 158-164.
6. Bolshunova, T.V. (2008). "Criteria and indicators for assessing the social effectiveness of insurance". *Bulletin of Tomsk State University*, № 10, pp. 195–197.
7. Prokop'eva, E.L. (2016). "Evaluating the efficiency of the insurance sector: methods and approaches]. *Finance and credit*, № 12, pp. 50-60.
8. Ermolenko, G. G., Sinitsyna, E. A. (2016). "Integrated assessment of insurance services efficiency". *Scientific bulletin: Finance, banks, investments*, № 1, pp. 51–55.
9. Sadkov, V.G., Fedyakova, N.I. (2007). "The systemic basis for the development of insurance relations and the rationale for the social effectiveness of the insurance system". *Finance and credit*, № 24, pp. 43–52.
10. Panov, M. M. (2013). *Otsenka deyatel'nosti i sistema upravleniya kompaniyey na osnove KPI* [Performance evaluation and company management system based on KPI]. Moskow: Infra-M, Russia.
11. Eling, M., Huang, W. (2011.). An Efficiency Comparison of the Non-life Insurance Industry in the BRIC Countries. *Working papers on risk management and insurance*. University of St. Gallen. Institute of Insurance Economics. №94 – November, 32p.
12. Weiss, M. A. (1991). International P/L Insurance Output, Input and Productivity Comparisons. *Geneva Papers on Risk and Insurance Theory*, 16, pp. 179–200.
13. Bertoni, F., Croce, A. (2011). The Productivity of European Life Insurers: Best-practice Adoption vs. Innovation. *The Geneva Papers*, 36, pp. 165–185.
14. Demchenko, M.V. (2014). "Methodological approaches to the assessment of the insurance companies' efficiency in endowment insurance. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. *Problems of Ukraine's integration into the global financial space*, Issue 1 (105), pp. 131-135.

15. Telnova, G.V. (2015). "Effectiveness of insurance activities: theoretical content and prospects for improving evaluation". *State and regions. «Economy and Enterprise» Series*, 1 (82), pp. 171-174.
16. National Commission for Regulation of Financial Services Markets of Ukraine. Available at: <http://www.dfp.gov.ua>.
17. *Natsionalnyy standart Ukrayiny* [National standard of Ukraine] (2016). *DSTU ISO: 9000: 2015. Systemy upravlinnya yakistyu. Vymohy* [DSTU ISO: 9000: 2015. Quality management systems. Requirements]. Kyiv: Ukrainian Research and Training Center of Standardization, Certification and Quality. Ukraine.
18. *Natsionalnyy standart Ukrayiny* [National standard of Ukraine] (2016). *DSTU ISO: 9001: 2015. Systemy upravlinnya yakistyu. Osnovni polozhennya ta slovnyk terminiv* [DSTU ISO: 9001: 2015. Quality management systems. Basic terms and glossary]. Kyiv: Ukrainian Research and Training Center of Standardization, Certification and Quality. Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2019 р.